

potes recitare quantum est parva Hora, teneris sub gravi id recitare; si vero minus, ne sub veniali quidem aliquid recitare obligaris, quia

ad dicendum id, cuius omissio est graviter peccaminosa. Atqui graviter peccaminosa est omissio unius parvae horae. Ergo qui potest recitare, quantum est una parva hora, ad id sub gravi tenetur. Porro hanc illationem duxit utique Croix, non vero Illsung, qui spectato contextu cum nota severioris praealio sententiae tributa Laymann, intelligendus videtur de unius eiusdemque horae notabili parte, quae omittatur. Secus inferretur, eum, qui duos dumtaxat psalmos matutini, duos ex laudibus postremos, duosque ex vesperis memoriter sciat, iam quasi ex sententia Illsung sub gravi ad hos recitandos teneri; quippe qui unius parvae horae mensuram excedant, nedum exaequent: quod sane Illsung ne somnivit quidem.

Caeterum omnino perperam et regulam suam Croix, et aliam suam Illsung attribuunt Laymanno. Hic nempe (lib. 1. Tr. 4. c. 49. n. 6.) posita hac thesi: *Si praeceptum sit de re individua, qui excusatur a parte eius substantiali, excusatur a toto*, dein hanc exceptionem subdit: *Nisi pars praecepti, quae servari non potest, exigua sit: ut qui reliquum observat, censeatur moraliter implere praeceptum quoad substantiam*. Addit autem exemplum etiam ex Breviario, inquit: *Simile est, si qui breviarium suum amisit, in matutinis alicuius feriae omnes psalmos memoriter sciat, sed tres lectiones cum responsoriis nesciat, obligatur ad psalmos recitandos, quia tunc pars, quae omittitur, notabilis non est*. Et ex his quidem Illsung generaliter intulit, obligari ad recitandos psalmos matutini, etsi quis careat lectionibus; et ulterius generale quoddam intulit quasi ex ore Laymann principium de obligatione id recitandi, cuius omissio esset graviter peccaminosa. Atqui frustra haec ambo Laymanno affinguntur. Immediate enim Laymann sequi-

tur: *Aliud vero dicendum de matutinis novem lectionum; quarum omissio notabilis censetur: quare qui eam partem recitare nequit, a toto excusatus esse videtur*. Non ergo generatim Laymann dixit, recitandos esse matutini psalmos, si desint lectiones; sed id asseruit tantum de defectu trium lectionum in matutinis feriae. Multo minus vero generatim admittit obligationem id recitandi cuius omissio gravem culpam constituit; numquid enim non gravis est omissio novem psalmorum matutini? Attamen ab iis recitandis eum excusat, qui careat novem lectionibus. Normam scilicet desumit non ex parte horae in se spectata, sed ex eius proportione ad servandam praecepti substantiam, quam relate non ad totum Officium, sed ad singulas horas dimentendam dicit. Quocirca subdit (l. c. n. 7.): *Si praeceptum sit de re dividua, qui excusatur ab una parte debet tamen servare alteram, quippe in qua praecepti substantia consistere potest; sacerdos v. gr. qui ob aliquam causam impeditur a recitandis matutinis tenetur nihilominus recitare horas parvas et vespertas, si possit*. Ex quibus illud etiam patet, non recte Bonacina (De Pecc. Disp. 2, q. 8. punct. 1. n. 7.) iis Laymannum accensuisse, qui asserunt, eum qui non potest maiorem divini Officii partem recitare, non teneri ad minorem; cum alioquin Bonacina idem, ac Laymann principium statuat (l. c. n. 4.), nempe eum, qui commode non potest totum praeceptum adimplere, teneri adimplere partem... modo sit pars notabilis, et censeatur intenta a Superiore, modo scilicet (ut ait Laymann) in ea parte servetur praecepti substantia. Et ex his rursus edocemur quam caute fidendum sit allegationibus, utut Auctores, apud quos prostant, accuratores videri possint.

talis modica pars, seorsim sumpta, non censetur aestimabilis ad finem a lege intentum.

1047. — QUAER. 5° *An tenearis socium adhibere, si non valeas solus Horas recitare?*

Resp. Affirm., si facile aliquem invenias, quem commode adhibere possis. Ratio est, 1° quia tunc non datur proprie dicta impotentia: 2° quia praecepta Ecclesiae requirunt diligentiam ordinariam ad sui adimpletionem: porro nullum medium est magis ordinarium, quam socium, quem facile possis forte invenire, in recitatione adhibere. — *Ita communiter*. — S. Lig. n. 158. — *Salmant.*, etc.

QUAER. 6° *An tenearis adhibere socium, stipendio soluto, si alium commode non invenias?*

Resp. Neg. iuxta sententiam communem. Ratio est, quia medium est omnino extraordinarium, et etiam incommodis plenum est: unde ad illud Ecclesia non censetur obligare. Imo si prompte non occurrat socius tecum gratis recitaturus, non teneris aliquem cum anxietate et sollicitudine quaerere, quia et hoc evaderet medium extraordinarium. — *Ita Salmant.* c. 3. n. 44. — *Suarez, de Religione*, t. 2. l. 4. c. 8. n. 12.

ARTICULUS II.

DE OBLIGATIONIBUS NEGATIVIS CLERICORUM, SEU DE IIS QUAE CLERICIS PROHIBENTUR

1048. — Generatim prohibentur Clerici, ne iis se dedant, quae statum ecclesiasticum dedeant, v. gr. ne artem macellariam, tabernariam, medicam et chirurgicam, excepto casu necessitatis, exercent; ne agant iudicem in causa sanguinis, vel advocatum (*), vel patronum, aut tabelionem in pactis saecularibus. Item prohibentur Clerici armati incedere, tabernas ingredi, et alia complura. Maxime vero Clericis prohibentur sequentia: 1° habitatio cum mulieribus; 2° ludus aleatorius; 3° gestatio armorum et venatio; 4° negotiatio. De singulis breviter.

(*) In foro ecclesiastico licet clericis quavis in causa esse advocatis. In laico tribunali eis licet advocatum agere pro se ipsis vel ecclesia sua vel, si necessitas imminet, pro personis coniunctis aut miserabilibus c. 3. *Cum Sacerdotis*, de Postulando.

Hinc responsum S. C. EE. RR. 8. Maii 1716. 1. An liceat ecclesiasticis Castrimaris proprias causas ecclesiarum, pauperum ac miserabilium personarum tueri in tribuna-

libus laicorum *absque licentia Episcopi*.
2. An possint agere re vel comparere per se vel per procuratores in dictis tribunalibus pro eorum causis civilibus activis contra laicos, *absque Episcopi licentia in casu*.
Responsum est: Ad 1^a *Affirmative*: ad 2^a *Provisum in primo*. Facultas scilicet iam plena est a iure. Regularibus vero id non licet nisi in foro ecclesiastico et solum pro suo monasterio ex mandato superioris. C. *Ex parte, de Postulando*.

§. I. De habitatione cum mulieribus.

1049. — Habitatio sub eodem tecto cum mulieribus iam inde a prioribus Ecclesiae temporibus Clericis per sacros canones generatim prohibita fuit. Sic in *Concilio Nicaeno I*, Can. 3.: *Vetuit omnino magna Synodus, ne liceat Episcopo aut Presbytero, nec Diacono, nec uni penitus eorum, qui sunt in Clero, introductam (1) habere mulierem, praeterquam utique matrem, vel sororem, vel amitam, vel eas solas personas, quae omnem suspicionem effugiunt.* — Constat etiam ex cap. 1. et 9. de *Cohab.* Item ex *Conc. Later. I*, c. 3. Hinc plerisque in locis etiam Episcopi in Synodis praescripserunt, ut Clericis cohabitare fas esset cum iis tantum mulieribus, quae stricto consanguinitatis vel affinitatis vinculo, primo scilicet et secundo gradu coniunctae sunt. Nec permiserunt, ab ipsis admitti ancillas, nisi compertae probitatis forent. Imo in plerisque statutis synodalibus prohibitum reperitur, ne Clerici ancillas secum habeant, quae aetatem 40 annorum non expleverint. Ratio autem praecepti est, tum ut removeatur periculum, quod humana fragilitate incurere Clerici possent, tum ut praecaveantur calumniae, quae facile innocentibus alias impingi possent. Huc illa faciunt *Eccli.* 42. 12.: *In medio mulierum noli commorari; de vestimentis enim procedit tinea, et a muliere iniquitas viri.*

1050. — Mens autem Ecclesiae est, ut Clerici non solum abstineant a cohabitatione cum mulieribus, sed etiam ut caveant ab illis frequenter invisendis vel alloquendis. Ita commentent omnes Patres. Audiendus inter alios S. Ambrosius, sic Clerum suum instruens, lib. 1. *Offic.* 20.: *Viduarum ac virginum domos, nisi visitandi gratia, iuniores non adeant; et hoc cum senioribus, hoc est, vel cum Episcopo, vel, si gravior est causa, cum Presbyteris. Quid necesse est, ut demus saecularibus obtrectandi locum? Quid opus est, ut illae quoque visitationes crebrae accipiant auctoritatem? Quid si aliqua illarum forte labatur? Cur alieni lapsus subeas invidiam? Quam multos etiam fortes illecebra decepit? Quanti non dederunt errori locum, et dederunt suspicioni? Cur non illa tempora, quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas? Cur non Christum revisas, Christum alloquaris?*

(1) *Subintroducta* (συνεισακτος) dicebatur non quidem mulier seu famula quaelibet, sed femina devota et coelibatum profitens, quae a clerico ceu soror amore speciali diligeretur, ac simul cum ipso viveret. Quocirca hic Canon minus ad rem facere videtur.

§. II. De ludo alearum.

1051. — Ludus alearum dicitur, qui totus situs est in pura sorte, et cuius exitus a mero casu pendet, quin ludentis industria partem ullam in eo obtineat: talis est, v. gr., ludus *talorum*.

Ludus alearum severe prohibetur Clericis, saltem in Ordinibus maioribus constitutis, et beneficiatis. Constat 1° ex *Concil. Later. IV*, Can. 16., ubi dicitur: *Clerici ad aleas et ludos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint*; 2° ex *Conc. Trid.* sess. 22. c. 1. de *Reformat.*

Spectatis huiusmodi legibus, gravis peccati reus habebatur communiter, qui sacris initiatus eiusmodi ludis lucri gratia et multum indulgeret. — S. Lig. 1. 3. n. 896. — At ex praesenti consuetudine antiquorum Canonum prohibitio valde videtur temperata.

In praesentiarum ab omni peccato iuxta multos immunis censetur Clericus, qui parce, moderate, privatim et sine scandalo ludat aleis, chartisque, utcumque exitus a fortuna pendeat, si ludat ubi praefati Canones non rigide observantur. — S. Lig. n. 899. — *A fortiori* omni culpa vacaret, qui recreationis causa, et absque scandalo illis sese ludis recrearet; v. gr. si nullum aut minimum sit lucrum, aut si lucrum pauperibus tribuatur, quia consuetudo hoc pacto Canones sacros interpretata est.

1052. — *QUAER.* An quilibet chartarum ludus censeatur aleatorius?

Resp. Neg. Distinguendus enim est duplex chartarum ludus. Alius est purae sortis et omnino aleatorius; alius vero mixtus, seu partim aleatorius, et partim a peritia vel industria ludentis pendens. Hoc posterius ludi genus non est habendum ut illicitum *per se*, si moderate, absque scandalo, et pro exigua pecuniae quantitate ludatur, nisi tamen alicubi speciali lege prohibeatur; sic enim fert interpretatio legis et universalis consuetudo. Caveant tamen Clerici, ne in ludendo ad excessus, levitatem, et animi dissipationem, necnon ad cupiditatis vel passionis affectum abripiantur. Expedi imprimis, ut a ludendo cum saecularibus generatim abstineant, nisi hi sint viri prudentiae et gravitatis non communis; quia secus sanctum eorum ministerium detrimentum, et hoc subinde grave, facile patietur. Imprimis a temporis iactura, et quam maxime a fidelium scandalo cavere debent.

§. III. De gestatione armorum et venatione.

1053. — Gestatio armorum, seclusa necessitate, Clericis prohibetur. Constat praeter alia ex *Decret.* lib. 3. tit. 1. de *Vita et honest. Cleric.* c. 2., ubi dicitur: *Clerici arma portantes excommunicentur*. Ratio est, quia gestatio armorum dedecet characterem Clericorum, qui ad exemplum Christi mites esse debent et humiles corde. Aliunde Clericorum arma

debent esse mere spiritualia, cum ad illos spectet contra potestates tenebrarum militare. Unde dicunt Theologi cum Benedicto XIV, not. 101., peccare graviter Clericos in sacris, qui militiam amplectuntur. Non tamen reprehendendi sunt, qui bello iusto cooperantur consilio, adhortatione, vel etiam auxilio, modo arma non gerant, nec officio ducis fungantur. De his ex variis locis Iuris canonici constat. Dixi *extra necessitatem*, quia necessitas legem non habet.

1034. — Venatio prohibetur Clericis; at venationem intellige clamorosam, seu quae fit cum canibus et armorum strepitu, vel accipitribus; non vero venationem quietam, v. gr. cum laqueis aut aliis instrumentis. Constat ex variis locis Iuris can., sed praesertim ex *Conc. Later. IV.*, Can. 15., ubi dicitur: *Venationem et aucupationem universis Clericis interdiximus; unde nec canes nec aves habere praesumant.* Item ex *Conc. Trid.* sess. 24. c. 13. — Vide S. Lig. l. 3. n. 606.

Controvertitur autem, an venatio clamorosa sit peccatum grave, si raro fiat. Negat S. Ligorius, secluso scandalo. Pariter non videtur stricte prohibita *per se* venatio cum sclopeto et uno cane; sed generatim indecentiam involvit, nec aliquo scandalo caret, nisi forte raro fiat, v. gr. absque cursu, in horto, etc.

§. IV. De negotiatione.

1035. — Negotiatio prohibetur omnibus Clericis, praesertim iis, qui sacris initiati sunt. Constat ex innumeris textibus Iuris can., praecipue ex *Trid.* sess. 22. c. 1. *de Reformat.*

Neque citra licentiam aut Sedis Apostolicae intra Italiam, aut Ordinarii extra Italiam negotiationi vacare etiam ob alendae familiae necessitatem Clericis licet. Ex Decret. Clement. XIII, Constit. *Cum priorum*, 17. Septembr. 1759. — Vid. S. Alphons. *de Contract.* n. 832. 833.

At non continentur in illa prohibitione 1° Clerici, qui fructus venditant, quos ex suis agris percipiunt. 2° Qui artem exercent conditioni ac statui proprio consentaneam, et opera vendunt. 3° Qui res parvo emunt pretio, cum adest copia, ut eas, ingruente annonae caritate, eodem pretio amicis, propinquis ac pauperibus vendant. 4° Qui emunt pecora, ut ea in propriis praediis saginata vendant; secus vero, si in alienis septis saginentur. 5° Probabiliter ex communi sententia etiam qui emunt fructus aliorum agrorum ad animalia saginanda, et saginata vendenda. 6° Qui ad proprium usum emunt, sed deinceps vendunt, si pretium crescat, ut vilius simile ematur. 7° Qui emunt plurima, ut tutius sibi prospiciant, et deinde quod superest, etiam carius vendunt (*).

(*) Quaestio est, an licet Clericis in sacris accipere *actiones* et *obligationes* societatum, quarum duplex distinguitur generis; quaedam enim *negotiatoriae* sunt,

CAPUT II.

DE OBLIGATIONIBUS PARTICULARIBUS CLERICORUM.

Dicemus de obligationibus 1° Episcoporum; 2° Parochorum; 3° Canonicorum.

ARTICULUS I. — DE OBLIGATIONIBUS EPISCOPORUM

1036. — Episcopus dicitur *Ordinarius*, quia ordinaria iurisdictione utitur in sua dioecesi. Dicitur etiam *Dioecesanus* ratione territorii sibi subiecti, et *Suffraganeus* ratione *Metropolitani*, cui subditur. Eius Ecclesia *Cathedralis* vocatur, quod in ea sit Sedes episcopalis, seu *Cathedra*.

Episcoporum obligationes, praeter eas, quibus in die consecrationis iuramento se adstringunt, reducuntur ad residentiam, orationem, praedicationem, et dioeceseos visitationem.

1037. — I. *Quoad residentiam.* Episcopi, licet Cardinales sint, tenentur in sua episcopali sede commorari, ut colligitur ex *Conc. Trid.* sess. 6. c. 1. *de Reformat.*, et sess. 23. eod. c.

Plures autem sunt causae excusantes Episcopum a perpetua et continua residentia.

1° *Charitas christiana*, v. gr. si qua Ecclesia in magno haereseos discrimine versetur, et opem illi ferre possit, vel si ipsius mediatio sit necessaria ad componendam pacem, etc.

2° *Necessitas urgens*, v. gr. si Episcopus vita periclitetur ob morbum, aeris inclementiam, persecutionem personalem, etc. non vero propter generale periculum. v. gr. tempore contagii, etc.

3° *Obedientia debita*, scilicet cum Pontifex Episcopum aliquem ad

quaedam *industriales*. Supponimus in his clericos ea pecunia uti, de qua possint libere disponere.

Quoad *obligationes* accipiendas a qualibet societate, nulla est difficultas; cum id aliud non sit quam mutuo dare, quod clericis licet. Quod spectat ad *actiones*, res controversa est potissimum si agatur de societatibus negotiationi deditis, verum et graves Auctores censent id licere nec ulla haecenus a S. Sede responsio prodiit, quae universaliter quaestionem definiat. Cf. Sanguineti *Iuris eccles. Institutiones* ed. 2. n. 220. Bouix *Revue de Sciences ecclesiastiques* vol. 2. pag. 444. 471. v. 13. pag. 460.-483. Qui tumentur licere, his conditionibus rem circumscribunt, ut

clericus nullam partem habeat in agendis negotiis societatis ideoque conventibus generalibus sociorum non intersit, in quibus et negotia aguntur, ad quos conventus non omnes actionarii ius habent, sed tantum qui maiorem partem actionum possident nec ullus interesse tenetur. Si enim ita se gerant clerici, reapse non videntur negotiari et ad lucrum captandum quod spectant, perinde se habent ac isti, qui *obligationes* accipiunt. Quidam consulunt clericos abstinere ab *actionibus* cum agitur de societate primum constituenda; quo in casu aiunt maiorem gigni suspicionem cupiditatis lucri captandi. Cf. *Opus theol. mor.* V. 4. p. 353. seqq.